

AZ EURÓ VÁLSÁGA GÖRÖG NÉZŐPONTBÓL

Thanos Skouras professzor előadása Budapesten

HEGEDÜS ZSUZSANNA

Kivonat

A 2008 őszen kirobbant pénzügyi- és gazdasági világválság napjainkban állandó témát nyújt a politikusok, szakértők, közgazdászok és elemzők számára. A világ minden országában magyarázatokat, okokat, megoldásokat, kiutakat keresnek a válságból. Az Európai Unió összetettebb probléma és válságkezeléssel áll szemben, mivel az EU-nak nemcsak a világgazdasági válságra kell megfelelő válaszokat adnia, hanem az eurózóna válságát is meg kell oldania. Jelenleg Görögország, Spanyolország és Portugália a leggyengébb láncszemei az euróvezetnek. A közös európai valuta bevezetésének gyengeségei, a közös fiskális politika hiánya, az eltérő tagállami költségvetési fegyelem, valamint a politikai érdekek gazdasági érdekekkel történő szembekerülése vezettek el az euró válságához. Azonban ez a válság nem csak a közös valuta szükségességét vonja kétségbe, hanem az egész Európai Unió jövőjét is veszélyeztetheti.

Kulcsszavak: Európai Unió, euró, Görögország, mentőcsomagok, trojka, társadalmi elégedetlenség, gazdasági megszorítások, euróövezet

*

The crisis of the euro from a Greek perspective (Az euró válsága görög nézőpontból) címmel rendeztek előadást 2012. október 18-án a Budapesti Corvinus Egyetemen.¹ Az előadást *Thanos Skouras*, az *Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών* (Athens University of Economics and Business) emeritus professzora tartotta, aki referátumában a világgazdasági válságból kiindulva jutott el Görögország jelenlegi gazdasági, politikai, társadalmi helyzetének az értékeléséig. Ez a tanulmány, a professzor előadása nyomán készült, felhasználva az ő írásait, és egyéb forrásokat.

A közgazdászok véleménye megoszlik azzal kapcsolatosan, hogy a jelenlegi válságnak milyen okai vannak és melyik gazdaságpolitikai irányvonal felelős ennek kirobbanásáért. Közülük sokan az euróválság kialakulása okának azt tulajdonítják, hogy Görögország, Írország és Portugália nem tudta finanszírozni az állami kiadásait és a magas államadósságainak törlesztő részleteit.

2008 szeptemberében a Lehman Brothers csődjével kezdődött a világgazdasági válság, amely alapjaiban rengette meg a globális pénzügyi rendszert. Ekkor még az eurózóna stabilitása nem kérdőjeleződött meg. A gazdasági és pénzügyi válság azonban begyűrűzött a világkereskedelem legfontosabb szereplőjéhez, az Európai Unióba is. A világkereskedelem 2009-ben 12 %-os visszaesést szenvedett el.² A válság nagy nyertesének egyelőre a BRICS-országokhoz tartozó Kína, India és Brazília tűnik, azonban ezekben az országokban is csökkent a gazdasági növekedés üteme.

Európában 2010 tavaszáig nem gondolták a politikai vezetők, hogy az unió jövőjét veszélyeztető tényezővel állnak szemben. 2008 novemberében az Európai Unió tagállamainak pénzügyminiszterei egységes, gyors választ adtak a kihívásra, amelynek értelmében nem engedték, hogy bármely fontosabb pénzügyi intézmény csődbe menjen Európában. Ekkor még minden tagállam szuverén módon oldotta meg az országában felmerülő pénzügyi, gazdasági problémákat. Ezek az intézkedések többnyire bankmentő csomagok, IMF hitelek, és a saját nemzetgazdaság által előállított termékeket támogató intézkedésekben merültek ki. Azonban a válságra nem sikerült globális választ adni, Európa gazdasági teljesítménye pedig tovább esett vissza, és már a „nagy” tagállamokat is komolyan érintette a gazdasági növekedés lassulása, amikor 2010 tavaszán Görögország államcsőd közeli állapotba került. Ez azért is fordulhatott elő, mert a

¹ Az előadás a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdaság-tudományi Karának egyetemi tanára, Zalai Ernő akadémikus közreműködésével jött létre, a Közgazdasági Doktori Iskola hallgatói számára.

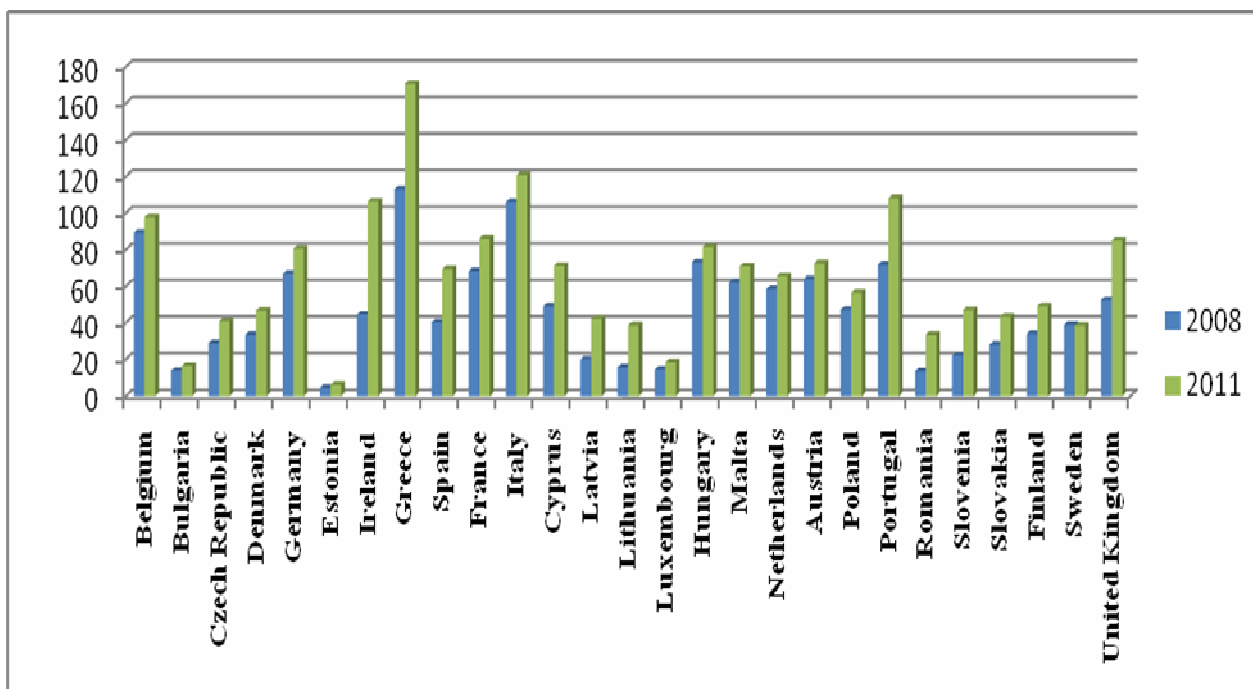
² WTO (2011): International Trade Statistics

legsebezhetőbb költségvetési egyenleggel rendelkező országokat, mint például Görögországot „támadás” érte. Azért Görögország volt az első, mert ebben a tagállamban határtalan a politikai versengés, és a politikai elit hitelessége a statisztikai adatok hamisítása miatti botrányban meggyengült valamint a maastrichti konvergencia-kritériumokat valójában egy évben sem teljesítették. Ez indította el azt a folyamatot, amely még napjainkban is tart.

A világgazdasági válság hatásai felszínre hozták a Gazdasági és Monetáris Unió gyengeségeit, hiányosságait, amelyek közül a legfontosabb a közös költségvetési politika hiánya. Az euróválság egyik alternatív magyarázata lehet az is – a görög közvélemény kritikája szerint – hogy mivel Németországnak nem volt meg a vezető szerepe a Lisszaboni Szerződés kialakításában, ezért a saját érdekeit az új európai pénzügyi intézményeken keresztül szeretné érvényre juttatni. A görögök szerint ez aláássa az egységet Európában és gyengíti az egész integrációt.

Tehát az Európai Uniónak 2010 márciusától komplexebb kihívásokkal kellett szembenéznie, mint korábban. Ez abból következik, hogy addig az Európai Unió nem lépett fel egységesen a válság kezelésében. A bankmentő csomagok nem hozták meg a hozzájuk fűzött reményeket, ugyan Európában nem indult el bankcsőd hullám, de a bankszektor hitelezési magatartása megváltozott. A gazdasági szereplők nehezebben jutottak és jutnak hitelekhez, ez is lassította a gazdasági növekedést, a kutatás-fejlesztési beruházások pedig szinte teljesen leálltak. A tagállamoknak nagyon magas maradt az államadóssága a GDP-hez viszonyítva, illetve 2008-2011 között több tagállam esetében növekedett is ez az arány.

1. ábra Az államadósság mértéke az Európai Unió tagállamaiban 2008-ban és 2011-ben (a GDP %-ban)

Forrás: Eurostat

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/excessive_imbalance_procedure/imbalance_scoreboard, (2012.10.28.)

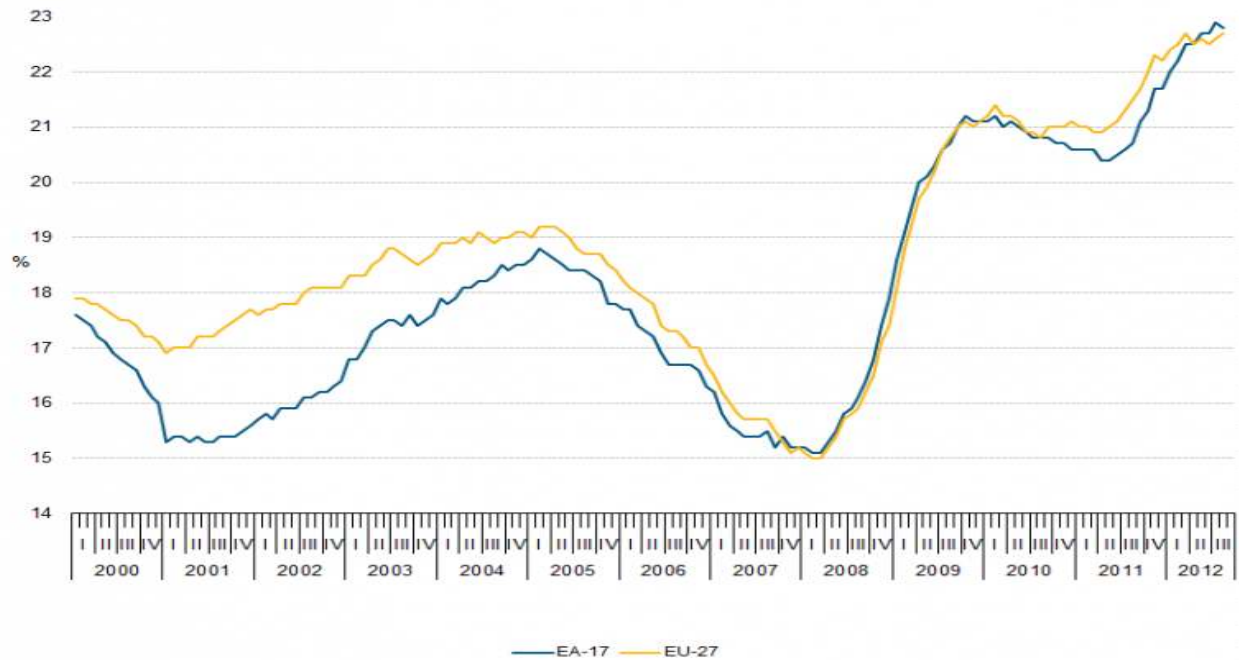
Az Európai Unió válasza a válságra

Miután Görögországnak 2010 júniusában mentőcsomagot hozott létre a trojka (Európai Bizottság, Európai Központi Bank, Nemzetközi Valutaalap), egyértelmű volt, hogy a spanyol, portugál és olasz összeomlás elkerülése végett az Európai Uniónak egységesen, szigorú szabályok mentén kell beavatkoznia a tagállamok gazdasági folyamataiba. 2010-ben az EU2020 Stratégia kialakításával összhangban, több fontos elem épült be az Unió működésébe. Az Európai Szemeszter bevezetése 2011 első félévében az Európai Unió Tanácsának soros elnöksége alatt valósult meg. Ennek lényege a szigorúbb költségvetési keretek kialakítása, amelyeket az Európai Bizottság már tavasszal értékelt és kiigazítások szükségessége esetén értesíti a tagállamot, milyen további lépéseket kell tennie a költségvetési hiánycél tartása érdekében. Egy másik fontos elem az ún. hatos jogszabálycsomag elfogadása, amely a kevésbé következetes Stabilitási és Növekedési Paktum hibáit hivatott kiküszöbölni.

Az EU felállította az EFSF alapot³, amely az eurózóna tagjainak hozzájárulásával nyújt segítséget a bajba jutott tagállamoknak. Ezt az alapot a 2013 januárjától életbe lépő Európai Stabilitási Mechanizmus fogja felváltani, amely maximum 500 milliárd euró összegnyi segítséget tud felajánlani a bajba jutott eurózóna-tagok számára.⁴ Ezzel az Unió vezetésének egy biztonsági hálót sikerült kialakítania. Mindemellett az Európai Központi Bank tagállami állampapírokat vásárolt fel vészhelyzet esetén. Ezek a lépések azonban még mindig nem elegendők.

Jelenleg az Európai Unióban stagnál a gazdasági növekedés, Németország az egyedüli tagállam, ahol kielégítő a gazdasági mutatók alapján az ország gazdasági, költségvetési állapota. A munkanélküliség mindegyik tagállamban növekedett, a fiatalok munkanélkülisége több tagállamban 20% fölötti szintet éri el.

2. ábra, Fiatalok munkanélküliségi rátája (%) az EU-ban 2000-2012 szeptemberéig

EK-17: kék

EU-27: narancs

Forrás: Eurostat, (2012.10.28.)

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics,

A válság kezeléséhez szükséges további eszközök közül a bankunió tervezetét kell kiemelni. Ezzel kapcsolatosan azt érdemes tudni, hogy Németországnak el kell dönteni mekkora egységet szeretne Európában, támogatja-e a bankunió létrejöttét – mivel ez elsősorban rajtuk múlik.⁵⁶

A válságkezelés görög scenáriója

Görögországban jelenleg nagyon feszült a hangulat. A görög kormányoknak a mentőcsomagokért cserébe számos megszorító intézkedést kellett végrehajtaniuk, hogy a költségvetési, és a gazdasági problémákat megpróbálják stabilizálni. „A köztisztviselők bérét és a nyugdíjakat több mint 20%-kal csökkentették, a kis- és közepes vállalkozások egy része csődbe ment, ezzel növekedett a munkanélküliség, amely a munkaképes lakosság 20%-át teszi ki, a fiatalok munkanélkülisége azonban majdnem eléri az 50%-ot. Az elmúlt 3 évben

³ European Financial Stability Facility - Európai Pénzügyi Stabilitási Eszköz
<http://www.efsf.europa.eu/about/index.htm>, (2012.10.28.)

⁴ Európai Bizottság: http://ec.europa.eu/economy_finance/european_stabilisation_actions/esm/index_en.htm, (2012.10.28.)

⁵ 2012. október 18-19-i brüsszeli csúcstalálkozón döntés született a bankunióról. Az előzetes várakozásokkal ellentétben kicsit csalódott a közvélemény, ugyanis az Európai Tanács arról döntött, hogy 2012 végéig kell csak pontosan kidolgozni a bankunió létrehozásának részleteit.

⁶ Thanos Skouras, professzor emeritusz előadása a Budapesti Corvinus Egyetemen, (2012.10.18.)

az ország GDP-je közel 15%-kal zsugorodott.” –nyilatkozta Thanos Skouras professzor.⁷ Ezek a jelenségek, illetve intézkedések előrehozott választásokat és tüntetéssorozatokat eredményeztek.

Azonban vannak olyan tényezők, amelyek nem változtak az országban. Görögországban komoly strukturális problémák vannak. Az ország külkereskedelmi mérlege deficitese, ezt az export termékek diverzifikációjának hiánya (néhány, elsősorban élelmiszeripari termékre koncentrált a kivitel jelentős része) okozza. A családi vállalkozásoknak – ez az egyik legelterjedtebb foglalkoztatási forma Görögországban – a legfőbb bevételük a turizmusból származik. A másik nagy problémát az adózás elkerülése okozza, illetve a feketegazdaságból származó jövedelmek magas aránya. Az adóelkerülés mindemellett magas, hogy az eurózónában Görögországban a második legalacsonyabb az adószint.⁸ Minden szakértő kiemeli és kardinális pontnak tekinti ezt a görög helyzet stabilizálásában, azonban a görögök ezt nem így érzik. A változásnak nincs meg a társadalmi bázisa.

A társadalom elégedetlen, ezt mutatják a tüntetések is, ezzel azonban tovább súlyosbítják a helyzetet, mert a turisták körében emiatt kevésbé népszerű az ország. A 2012 májusában tartott parlamenti választások után nem sikerült a kormányalakítás. A májusi kormányalakítási kudarc, az egész eurózána jövőjét kockáztatta. Végül a júniusban tartott választások az *Új Demokrácia* (Νέα Δημοκρατία) párt győzelmét, majd koalíciójának megalakítását hozták a *PASOK* szocialista párttal. Mindkét párt az uniós tagság elkötelezett híve. De a választásokon a *SYRIZA* radikális baloldali párt nagyon komoly erőt képviselt.⁹ Ez a választás sokak szerint az unió jövőjét is befolyásolta, mivel ha a *SYRIZA* alakított volna kormányt, a radikális párt az unióellenes politikájával az eurózáonából való kilépést támogatta volna, ami az eurózáonába, és ezáltal az egész EU-ba vetett bizalmat az alapjaiban rengette volna meg.

Agenda az Európai Unióban és Görögországban

Az EU-nak figyelnie és kezelnie kell a jelenlegi válságot, mert ha nem teszi, akkor az euróválság átalakulhat versenyképességi válsággá, amely az észak-déli tengely mentén fogja megosztani a tagállamokat. Ez pedig az unió alapeszméjének a bukását jelentené. Szakértők szerint fontos a bankunió létrehozása, és ezzel egyidejűleg az Európai Központi Bank szerepének és jogosítványainak bővítését. Jelenleg ez az európai vezető politikusok érdekeitől függ. Előrejelzések szerint Görögország nem fog kilépni az eurózáonából, nem tér vissza a drachmára, mivel annak beláthatatlan következményei lennének.¹⁰ Ennek egyik feltétele, hogy a jelenlegi kormánykoalíció maradjon hatalmon. A közgazdászok döntő többsége is egyet ért ezzel a gondolattal, mivel Görögország számára a drachma újbóli bevezetése nem kiútként szolgálna, hanem még súlyosabbá tenné a gazdasági problémákat. Azt jelentené, hogy az árfolyamgyengülés miatt az államadósság értéke megnőne. Ez természetesen Németországnak sem érdeke, mivel a mentőcsomag legnagyobb finanszírozójaként nem akarja elveszíteni „befektetett” pénzét. Németország az egyedüli tagállam, ahol javulás mutatkozott gazdasági téren, mivel az utóbbi hónapokban csökkent a munkanélküliek száma, és ezzel 6%-os szinten stabilizálódott.¹¹

Napjainkban ismét körvonalazódik a többsebességű Európa modellje. Ez nem feltétlenül észak-dél irányban, sokkal inkább fejlettségi szintjük alapján osztaná meg a tagállamokat. Természetesen az élen haladók nem egy zárt körhöz tartoznának, hozzájuk csatlakozhatnának a felzárkózók. Kérdés, hogy az európai társadalmak és így a görög társadalom is meddig bírja a megszorító intézkedéseket? Hogyan fog reagálni ezekre a lépésekre a jövőben? Mennyire stabil a görög koalíció hatalma az országban? Valamint, hogy a többi tagállamban milyen gazdasági problémák jelennek meg az elkövetkező években, és azokra milyen gyorsan és mennyire hatékonyan tud válaszolni az EU?

Zárszó

⁷ The Globalist: <http://www.theglobalist.com/StoryId.aspx?StoryId=9778>, (2012.10.22.)

⁸ Der Spiegel:2011/39. szám, Eine Bombenidee, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-80652382.html>, (2012.10.28.)

⁹ A választások második fordulóját után az *Új Demokrácia* és a *PASOK* elegendő szavazatot gyűjtött össze, hogy egyúttal kormányt alakíthassanak, mégis van egy harmadik koalíciós partnerük, a *Demokratikus Baloldal* (Dimar), méghozzá oly módon, hogy csak a parlamentben támogatják a kormánypártot, viszont nem küldenek képviselőt a kabinetbe. Ezzel bizalmat ébresztve a mérsékelt baloldaliakban, akiket megrémiszt a Ciprasz-féle szélsőbaloldali politika hevessége. Török Boglárka: A görögök meg akarnak maradni európainak. *International Relations Quarterly*, 3/2. (2012 nyár) 2. old.

¹⁰ The Globalist: <http://www.theglobalist.com/storyid.aspx?StoryId=9526>, (2012.10.22.)

¹¹ EU-Akadémia: Az Európai Bizottság magyarországi képviselete és a Budapesti Gazdasági Főiskola szakmai rendezvénysorozata, 2012. október 9-i rendezvénye

A feltett kérdésekre az elkövetkező években választ fogunk kapni. José Manuel Barosso szeptemberi Európai Parlamenti beszédében utalt arra, hogy az uniónak mélyülnie kell annak érdekében, hogy szembe tudjon nézni a válság kihívásaival.¹² Ebből a gondolatmenetből következik az „Európai Egyesült Államok” létrejöttének kérdése. De vajon képesek-e erre a tagállamok? Vajon lesz-e közös pénzügyminiszttere és majdan külügyminiszttere az unió tagállamainak? Fel vannak-e készülve ekkora változásra az államok és az állampolgárok egyidejűleg? Az út kijelölése a vezető Európa-politikusok kezében van.

Felhasznált irodalom

- Der Spiegel*: 2011/39. szám, Eine Bombenidee, <http://www.spiegel.de/spiegel/print/d-80652382.html>, (2012.10.28.)
EU-Akadémia: Az Európai Bizottság magyarországi képviselete és a Budapesti Gazdasági Főiskola szakmai rendezvénysorozata, 2012. október 9-i rendezvénye, (lekérdezve: 2012.10.09.)
Europa Press Release Rapid: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm, (2012.10.22.)
Európai Bizottság: http://ec.europa.eu/economy_finance/european_stabilisation_actions/esm/index_en.htm, (2012.10.28.)
Európai Pénzügyi Stabilitási Mechanizmus: <http://www.efs.europa.eu/about/index.htm>, (2012.10.28.)
Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/excessive_imbalance_procedure/imbalance_scoreboard, (2012.10.28.)
Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics, (2012.10.28.)
The Globalist: <http://www.theglobalist.com/StoryId.aspx?StoryId=9778>, (2012.10.22.)
The Globalist: <http://www.theglobalist.com/storyid.aspx?StoryId=9526>, (2012.10.22.)
Thanos Skouras, professzor emeritusz előadása a Budapesti Corvinus Egyetemen, (2012.10.18.)
Török Boglárka: A görögök meg akarnak maradni európainak. *International Relations Quarterly*, 3/2. (2012 nyár) 2. old. <http://www.southeast-europe.org> (2012.10.28.)
WTO (2011): International Trade Statistics. http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2011_e/its2011_e.pdf, (2012.10.22.)

*

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Hegedüs Zsuzsanna: Az euró válsága görög nézőpontból. *Thanos Skouras professzor előadása Budapesten. Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 3. No. 3. (2012 ősz) 5 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*

¹² Europa Press Release Rapid: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-12-596_hu.htm, (2012.10.22.)